

ЩОДО ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОСЛУГ НА ВОДНОМУ МАРШРУТІ «НА ХВИЛЯХ ТІРАСУ» В НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН»

Петро Царик

pitertsaryk@gmail.com

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Тернопіль. Україна.*

Abstract: The influence of recreational activities on the state of preservation of the national park landscapes is analysed. Areas with the greatest recreational impact were identified. The analysis of the ecological-educational trail "Waves of Tiras" is carried out, the main problems connected with its functioning, and ways of overcoming them are substantiated.

Key words: Dnister, recreation, Waves of Tiras, digression.

Рекреаційна діяльність в межах НПП слугує відтворенню у вільний час витрачених у процесі життєдіяльності фізичних і духовних сил людини шляхом загальнооздоровчого, культурно-розважального, пізнавального відпочинку, туризму, фізичної культури і спорту. Об'єктами для здійснення даних видів діяльності слугують екологічні стежки. Створення мережі екостежок на основі розроблених проєктів спрямоване на вирішення ряду надважливих завдань щодо врегулювання взаємовідносин в системі людина-природа. При цьому забезпечується право на адекватний відпочинок при збереженні довкілля та сталого розвитку за домінування критеріїв, вимог і показників навколишнього середовища. В межах Поділля функціонує кілька видів екологотуристичних маршрутів і стежок: туристичний маршрут, екологотуристичний маршрут, еколого-освітня стежка тощо.

Національний природний парк «Дністровський каньйон» був створений згідно указу Президента України від 3 лютого 2010 року № 96/2010 на виконання загальнодержавної Програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, затвердженої Верховною Радою України у 2000 році. До його території погоджено в установленому порядку включення 10829,18 гектара земель, а саме: 7189,65 гектара земель державної власності, що надаються (у тому числі з вилученням у землекористувачів) національному природному парку в постійне користування, і 3639,53 гектара земель, що включаються до його території без вилучення. Адміністрація Парку почала працювати з січня 2012 року. [3]

Національний природний парк «Дністровський каньйон» розташований у південній частині Тернопільської області. Територія парку розтягнута вздовж річки Дністер з північного заходу на південний схід на 250 км. По річці Стрипа

відходить від Дністра на 17 км, по річці Джурин на 11 км, по річці Серет на 28 км. Відстань між крайніми точками парку становить: по довжині 125 км, по ширині 21 км. Тому він є важливою складовою національної екомережі, виступаючи в ролі меридіонального екокоридору, забезпечуючи шляхи міграції численних видів рослин і тварин.

Національний природний парк «Дністровський каньйон» відіграє визначальну роль у збереженні унікальних природних комплексів долини Дністра та його приток, де відслонюється потужний комплекс осадових товщ від наймолодших антропогенних і до найдавніших - силурійських відкладів палеозойської ери. Унікальними є дністровські травертинові скелі з природними чи рукотворними печерами. Здавна деякі з них були пристосовані під печерні храми і монастирі. [4]

Дністровський каньйон, згідно з рішенням всеукраїнського Інтернет-опитування, оголошеним 26 серпня 2008 року, визнаний одним із 7 природних чудес України.

Територія Парку кластерного типу. Парк тягнеться вузькою смугою вздовж Дністра від його невеличкої лівої притоки річки Тумир на межі Івано-Франківської та Тернопільської областей до іншої лівої притоки - річки Збруч на межі Тернопільської та Хмельницької областей. З південного заходу територія обмежена фарватером річки Дністер і складається з п'яти ділянок, тому що переривається по Дністру при переході межі Івано-Франківської області на лівий берег у двох місцях - від села Устя-Зелене до села Діброва і в селі Возилів. Ще в двох місцях, в межах м. Заліщики та смт. Мельниця-Подільська, Дністер і його прибережна зона не ввійшла до складу НПП.

Рисунок 1. Сплав на катамарані р.Дністер

(фото з відкритих джерел)

У багатьох місцях територія Парку переривається дорогами, магістральним газопроводом, ярами, частинами населених пунктів. Крім того є 8 віддалених від Дністра об'єктів та територій. Тому важливим результатом розширення меж стане зменшення кластерності, що сприятиме більш ефективному управлінню цією важливою ПЗТ.

До 1960-х років Дністер був судноплавною річкою аж до Галича. Однак з часом річка обміліла і води стало занадто мало для проходження кораблів. Команда ентузіастів на чолі з винахідником Юрієм Шпіцером взялася за розробку судна, яке могло б ходити і мілководдям Дністра. Ідея створення такого судна спочатку дивувала інженерів, однак в підсумку таки з'явився корабель «Юрій» — двопалубне судно завдовжки 12 м, завширшки 5 м і вагою 20 тонн. Унікальність корабля в тому, що завдяки легкій конструкції, плоскому днищу та специфіці гребного колеса судно дає осадку всього 30 см, що дозволяє проходити мілководдя. Така конструкція судна дозволяє йому рухатися як за течією річки, так і проти.

Місцем базування корабля обрано село Раковець Городенківського району, яке власники компанії називають портом. Ініціатори проекту викупили на березі Дністра земельну ділянку, де планують побудувати базу відпочинку для туристів. Метою організаторів є залучити туристів, які сплавають річкою на плотах, заходити в порт і користуватися його інфраструктурою.

Територію НПП «Дністровський каньйон» пропонується розширити за рахунок включення земель площею 1360,87 га, що мають вагоме наукове, рекреаційне, еколого-освітнє, природоохоронне та історико-культурне значення для регіону.

В межах НПП «Дністровський каньйон» функціонує дві пішохідні еколого-освітні стежки: «Фарикова криниця» і «До Червоногородського водоспаду», при чому останню можна поділити на кілька частин; та водний маршрут «На Хвилях Тірасу» довжина якої може коливатись в досить широких межах (від кількох до сотень кілометрів) (Рис.1.).

Якщо проаналізувати стан найбільш відвідуваних природних територій (існуючих туристичних маршрутів), то можна стверджувати, що найбільших змін під впливом рекреації зазнали ландшафти прибережних ділянок Дністра, так як найбільш популярним видом туризму на Подністров'ї вважається сплав по Дністру на відрізку Нижнів – Заліщики, протяжністю 135 км. Більшість ділянок рекреаційного маршруту вздовж Дністра на третій стадії деградації ландшафтів, що встановлюється в залежності від ступеня порушення природного середовища, який, в свою чергу, залежить від рекреаційних

навантажень та стійкості до них ландшафтних комплексів. Проявляється у витоптуванні трав'яного покриву, пошкодженні дерев тощо. [1]

Впродовж досліджуваного маршруту спостерігається три ділянки сумарною площею близько 10,2 га, котрі знаходяться на другій стадії рекреаційної дегресії, що становить 0,12% площі даного маршруту. Деградація вищезгаданих ландшафтів проявляється у незначному пошкодженні трав'яного та лучного покриву [2]. Ділянки сумарною площею 59,4 га знаходяться на третій стадії дегресії (0,72 %), де спостерігається пошкодження лучного, а в лісах трав'яного та мохового покривів; на значній площі, наявність бур'яну, не характерного для рослинних чи лісорослинних умов ділянки. Проте ярусність покриву ще зберігається. Четвертою стадією рекреаційної дегресії охоплено 25,6 га досліджуваної території, що становить 0,31% маршруту. Вищезгадана стадія рекреаційної дегресії проявляється в деградуванні лучного, трав'яного та мохового покривів, різкому збільшенні фіто маси та чисельності рудеральних рослин. Підлісок і підріст обмежені галявинами та стежками. Простежується оголення ґрунту окремими місцями [2]. Проведені спостереження на окремих пунктах стежки та на окремих ділянках водного шляху впродовж активного рекреаційного сезону (травень-серпень) показали що в середньому територію проектованої екостежки у будні відвідує 5 груп, чисельністю близько 10 осіб. за день, у вихідні ж це число сягає 8-10 груп. За тиждень сумарна кількість рекреантів становить 450 осіб. Тобто, впродовж травня-серпня ця цифра сягне $17 \text{ тижнів} * 450 = 7650$ осіб. Якщо співставити показники рекомендованих рекреаційних навантажень, поданих в "Методичних рекомендаціях щодо визначення максимального рекреаційного навантаження..." для об'єктів природо-заповідного фонду (для долини Дністра вони становлять 7 осіб/день/га при третій стадії рекреаційної дегресії, що переважає в досліджуваному регіоні та ступені стійкості 2 бали) та результати спостережень автора за кількістю відвідувачів у період 2003-2010 років (0,009 осіб/день/га), то варто стверджувати про недоцільність обмеження кількісних показників. Більше того, необхідно збільшити потік рекреантів після раціонального благоустрою маршруту, а також дотримання відповідного режиму використання і охорони території, а наступними моніторинговими спостереженнями корегувати показники до необхідних параметрів.

Найбільшими проблемами на туристичному маршруті є забруднення побутовими відходами, випалення та витоптування трав'яного покриву, вирубка лісової рослинності для розпалювання вогнищ тощо.

У місцях початку, проміжних зупинок та завершення маршруту необхідно провести заходи щодо удосконалення рекреаційної інфраструктури:

– Визначення чіткої кількості осіб, що можуть проходити маршрут одночасно та рекреаційної ємності ключових точок маршруту.

– Удосконалення та будівництво інформаційних центрів, під'їзних шляхів, спеціальних пандусів та спусків до водного плеса.

– Встановлення інформаційних банерів, плакатів та афіш щодо правил поведінки під час сплаву та ночівлі, місця для рекламних оголошень, місць де можна отримати медичну допомогу, інші послуги тощо.

– Облаштування кемпінгів, мотелів, інших засобів розміщення для зручності рекреантів (особливо це стосується проміжних пунктів, оскільки у рекреантів є дуже різні вимоги до організації харчування та ночівлі).

– Облаштування території еколого освітньої стежки смітниками, місцями для вогнищ, туалетами тощо.

– Покращення торгівельної інфраструктури, банківського обслуговування (банкомати, термінали тощо), інших супутніх послуг.

Всі ці заходи необхідно здійснювати адміністрації НПП у тісній взаємодії з різноманітними установами, підприємцями, фізичними особами тощо. Облаштування маршруту розвинутою рекреаційною інфраструктурою дало би змогу залучити додаткові кошти у бюджет парку, як від супутньої діяльності, так і отримання оплати за використання еколого-освітньої стежки (у тісній співпраці з спортивними клубами, підприємцями які організують «сплави». Для прикладу, двогодинний сплав у Пенінському національному парку (Польща) вартує біля 60 злотих (400-450 грн станом на 1.10.2020р.)). Основною проблемою у такій співпраці є те, що територія парку закінчується по фарватеру Дністра і організатори сплавів не хочуть співпрацювати з адміністрацією парку просто зупиняючись на іншому березі річки. Цю проблему можна вирішити шляхом співпраці з адміністраціями інших областей шляхом створення міжобласного природо-заповідного об'єкту який би керувався басейновим підходом у управлінні рекреаційної діяльності та врегулюванню рекреаційних потоків і навантажень на унікальні ландшафти Дністровської долини.

Список використаних джерел

1. Бабюк Л.М. Еколого-географічні підходи щодо раціонального використання ресурсів заповідних територій (на матеріалах екостежок Середнього Подністров'я) / Л.М.Бабюк // Автореферат дисертації для здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів. – Львів, 2012. – 20 с.

2. Бабюк Л. Регулювання рекреаційних потоків в межах проекрованої екостежки "На хвилях Тіраса" / Л. Бабюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса

Шевченка. Географія. - 2011. - Вип. 59. - С. 26-28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2011_59_9.

3. Офіційний сайт НПП «Дністровський каньйон». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dnistercanyon.pp.ua/index.php/uk/>

4. Царик Л.П., Царик П.Л., Новицька С.Р. Національний природний парк «Дністровський каньйон» та його місце в регіональній туристсько-рекреаційній системі Тернопільщини. The 5th International conference — Science progress in European countries: new concepts and modern solutions (February 28, 2019). ORT Publishing, Stuttgart, Germany. 2019.